

Görkəmli elm xadimi

Quliyev Əlövsət Gülüş oğlu indiki Ermənistan Respublikasının Sisyan rayonunda (10.07.1947-ci il tarixində) anadan olmuşdur. Ç.İldırım adına Azərbaycan Politeknik İnstitutunun hidromeliorasiya fakültəsini bitirmişdir. Təyinatla Naxçıvan Muxtar Respublikasına gələrək, Meliorasiya və Su Təsərrüfatı İdarəsində böyük mühəndis-hidrometr vəzifəsində işləmişdir. Naxçıvan Dövlət Universitetində (NDU) coğrafiya kafedrasında müəllim, baş müəllim, ekologiya və meliorasiya kafedralarında müdir vəzifələrində çalışmışdır.

2015-ci ildən isə AMEA Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunda (TAİ) direktor vəzifəsinə təyin edilmişdir.

1984-cü ildə SSRİ EA müxbir üzvü, akademik V.R.Volobuyev və Q.Z.Əzizovun rəhbərliyi altında "Naxçıvan muldası torpaqlarında təkrar şorlaşma və ona qarşı mübarizə yolları" mövzusunda namizədlik, daha sonra akademik Q.Ş.Məmmədovun elmi məsləhətçiliyi ilə "Naxçıvan MR-in Arazboyu və dağətəyi torpaqlarının ekomeliorativ qiymətləndirilməsi" mövzusunda doktorluq dissertasiyalarını müdafiə edərək aqrar elmləri doktoru adını almışdır. 2010-cu ildən professorudur. O, 2017-ci ilin may ayında AMEA-nın müxbir üzvü seçilmişdir.

Dərc olunmuş elmi əsərlərinin sayı 150-dən çoxdur, onlardan 45-i xaricdə çap olunmuşdur. Ə.Quliyev, həmçinin çapdan çıxmış 11 kitabın və 4 sənədli filmin ssenari müəllifidir.

AMEA-nın müxbir üzvü Ə.Quliyevin elmi-tədqiqat işlərinin əsas istiqaməti suvarılan torpaqlarda təkrar şorlaşmanı yaradan problemlər və onlara qarşı mübarizə yollarının tapılmasına, torpaqların meliorativ cəhətdən yaxşılaşdırılmasına həsr edilmişdir. İlk dəfə olaraq O, Naxçıvan MR-in Naxçıvan maili düzənlik torpaqlarında suduz balansını elementlərini təyin edərək təkrar şorlaşmasını doğuran səbəbləri müəyyənləşdirmiş və onların qarşısının alınması yollarını işləmişdir.

Naxçıvan MR-in Duzdağ və Böyükduz maili düzənliklərində dellüvial mənşəli şorlaşmış torpaqları duzlardan təmizlənməmiş və böyük iqtisadi səmərə əldə edilməklə öncədən əkinə-yararsız torpaqlar ilk dəfə olaraq kənd təsərrüfatında istifadəyə cəlb edilmişdir.

Alim Azərbaycanın ərazisində qədim su mənbələri - kəhriz sistemlərinin iş prinsipi, plana alınması, morfo-metrik ölçülərinin təyini aparmış və GIS əsasında ilk dəfə olaraq xəritələşdirmişdir. O, kəhrizlər, ovdan və s. üzərində olan qədim memarlıq abidələrinin (qırxpillələrin) qeydiyyatına alınması və bərpasının həlli yollarını elmi əsaslarda işləmişdir. Bu abidələrin Dünya İrs Abidələri kimi qorunması və qeydə alınması məsələsini aidiyyəti təşkilatlar qarşısında gündəmə çıxarmışdır.

Hazırda Əlövsət Quliyev Azərbaycanın bölgələrində (Qazax, Ağstafa, Şəmkir, Tovuz, Göygöl, Gəncə, Samux, Goranboy, Tərtər, Ağdam, Yevlax, Bərdə və Ağcabədi) kəhrizlərin öyrənilməsi, bərpası və yeni su mənbələri kimi istifadəsi sahəsində, eyni zamanda, kəhriz sularından suvarmada tətbiqi məsələləri üzrə tədqiqat işləri aparır.

AMEA-nın müxbir üzvü Ə.Quliyevin elmi işlərində torpaqların irriqasiya eroziyası və ondan mühafizə istiqamətinə də geniş yer verilmişdir. O, Azərbaycanın suvarılan torpaqlarında baş verə bilən irriqasiya eroziyası

problemlərini geniş tədqiq etmiş və ona qarşı mübarizə tədbirlərini işləyib hazırlamışdır. Ə.Quliyev torpaqların ekomeliorativ qiymətləndirilməsi sahəsində də geniş təcrübəyə malikdir. O bu sahədə eksperimental tədqiqatlar apararaq torpaqların meliorativ cəhətdən yaxşılaşdırılmasına nail olmuşdur.

Əlövsət Quliyev Naxçıvan Muxtar Respublikasında torpaq və su ehtiyatlarından səmərəli istifadə edilməsi və mövcud ekoloji vəziyyətinin qiymətləndirilməsi və yaxşılaşdırılması sahəsində genişmiqyaslı tədqiqatlar aparmışdır. Bu tədqiqatın nəticələri Ə.Quliyevin "Naxçıvan Muxtar Respublikasında suvarılan torpaqların ekomeliorativ qiymətləndirilməsi" monoqrafiyasında öz əksini tapmışdır. Təcrübəli tədqiqatçı Ə.Quliyev monoqrafiyada Naxçıvanda suvarmanın qısa tarixi-coğrafi səciyyəsinə, torpaqlarda şorlaşmanın dinamikası və suduz balansını və ərazinin müasir ekoloji vəziyyəti barədə tədqiqat materiallarını geniş təhlil etmişdir.

Monoqrafiyada torpaqların ekomeliorativ cəhətdən qiymətləndirilməsinin elmi-nəzəri əsasları və prinsiplərini göstərməklə suvarılan torpaqlarda ekomeliorativ qiymətləndirilmə, o cümlədən suvarma sistemlərinin drenajı və yeraltı sularından istifadənin qiymətləndirilməsi, kəhrizlərin istismarının müqayisəli təhlili və Naxçıvan ərazisi üzrə torpaqların meliorativ rayonlaşması aparılmışdır. Bu da Naxçıvan MR ərazisində kənd təsərrüfatı torpaqlarının mühafizə və səmərəli istifadəsinə, suvarılan torpaqların, həmçinin çayların, bulaqların, yeraltı suların (kəhrizlər) və su quyularının da ekoloji vəziyyətini öyrənilməsinə imkan verir.

Ə.Quliyevin müəllifliyi ilə "Naxçıvan kəhrizləri" və həmmüəllifliyi olduğu "Kəhriz Sistemləri" kitablarında Naxçıvanda olan kəhrizlər barədə geniş tədqiqat nəticələri öz əksini tapmışdır.

Tanınmış alimin yeraltı su mənbələri, kəhrizlərin tədqiqi sahəsində təcrübəli mütəxəssis olmasını nəzərə alaraq, 2010-cu ildə Qazaxıstan Elmlər Akademiyasının dəvəti ilə o, Cənubi Qazaxıstanın Türküstan şəhəri ətrafında yerləşən Sarvan (Sarvan) Karatube, Otrar-qala şəhərlərinin su sistemlərinin tədqiqi ilə məşğul olmuşdur. 2011-2012-ci illərdə isə "Böyük ipək yolu" üzrə qədim şəhərsalma və su sistemləri tədqiqat işləri aparmışdır.

Ə.Quliyev Böyük ipək yolu üzrə vaxtı ilə istifadə edilmiş qədim su sistemlərinin (kəhriz, ovdan, quyusu və s.) tədqiq etmiş və tədqiqatının nəticələrini ayrı-ayrı elmi jurnallarda nəşr etdirmiş və eləcə də publisistik məqalələri ilə dövrü mətbuatda çıxış etmişdir. O, 2014-cü ildə Özbəkistanda təşkil edilən yeraltı su mənbələrinin öyrənilməsi üzrə Beynəlxalq ekspedisiyanın tər-

kibində iştirak etmiş və Buxara və Nəvai vilayətlərində qədim kəhriz sistemləri üzrə tədqiqatlar aparmışdır. İki min il öncə Makedoniyalı İsgəndərin Nurata şəhərində inşa etdirdiyi kəhriz sistemləri xüsusilə geniş tədqiq edilmiş və onların bərpası üçün təkliflər irəli sürülmüşdür.

Ə.Quliyevi başqa ölkələrdə də yaxşı tanıyırlar. 2011-ci ildən UNESCO-nun "Qədim hidravlik sistemlər-kəhrizlər (qanat)" üzrə dövlətlərarası idarə heyətinin üzvüdür. 2013-cü ildə Qırğızıstanda keçirilən Beynəlxalq konqresdə "Orta Asiya torpaqlarının ekoloji vəziyyəti və deqradasiya prosesləri" mövzusunda məruzəsinə görə Ə.Quliyev "Manas" mükafatına layiq görülmüşdür.

O, 2013-cü ildən Beynəlxalq Su Assosiasiyasının (International Water Association, Morocco) üzvüdür. Ə.Quliyev ABŞ-da dərc olunan Beynəlxalq "Geoloji Sərvətlər və Mühəndis texnologiyaları", "Yer elmləri və Mühəndislik" (Earth Science and Engineering, ISSN 2159-581X David Publishing Company) və "Geoloji ehtiyatlar və mühəndislik" (Journal Geological Resource and Engineering (ISSN 2328-2193 David Publishing Company) jurnallarının redaksiya heyətlərinin üzvüdür.

Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının Bakı ofisi ilə birlikdə su layihələrinin yerinə yetirilməsində məsləhətçi alim kimi iştirak etmişdir (1999-2009). Ə.Quliyev bir sıra xarici ölkələrdə, o cümlədən Türkiyə, Bolqarıstan, Mərakeş, İran, Rusiya və digər MDB ölkələrində keçirilən beynəlxalq konfransların plenar və seksiya iclaslarında məruzə ilə çıxış edərək Azərbaycan elmini layiqincə təmsil etmişdir.

2014-cü ildə İranın Yazd şəhərində UNESCO-nun keçirdiyi dövlətlərarası idarə heyətinin konqresində "Azərbaycan və Orta Asiyada baş verən ekoloji problemlərin aradan qaldırılması və kəhriz sistemlərinin bərpası"na dair məruzə ilə çıxış etmişdir. O, 2011-ci ildən UNESCO-nun "Qədim hidravlik sistemləri-kəhrizlər" 4, 5 və 6-cı dövlətlərarası idarə heyətinin üzvüdür. Mərakeşdə keçirilən Beynəlxalq su Assosiasiyasının I Konqresində "Dünya Su Assosiasiyasına (IWA)" üzv seçilmişdir. Ə.Quliyev Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Terminologiya Komissiyasının üzvü, həmçinin AMEA Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun dövrü əsərlər nəşrinin baş redaktorudur. Elmi-tədqiqat işləri ilə yanaşı, elmi-pedaqoji və elmi-təşkil sahədə də geniş təcrübəyə malikdir. Alimin elmi rəhbərliyi ilə 9 magistr işi uğurla müdafiə edilmişdir. Hazırda o, elmlər doktoru hazırlığı üzrə 2, fəlsəfə doktoru hazırlığı üzrə isə 5 doktorant və dissertanta rəhbərlik edir.

Ə.Quliyev Azərbaycan Torpaqşünaslar Cəmiyyətinin, V.V.Dokuçayev adına Ümumrusiya Torpaqşünaslar Cəmiyyətinin və Dünya Torpaqşünaslar İttifaqının üzvüdür. O, AMEA Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunda fəaliyyət göstərən (D.01.041) İxtisaslaşdırılmış doktorluq müdafiə Şurasının 2013-cü ildən üzvü olmuş, 2015-ci ildən isə həmsədridir.

O, dünyanın torpaqşünaslıq sahəsində nüfuzlu cəmiyyətlərinin, o cümlədən Dünya Torpaqşünaslar İttifaqının, V.V.Dokuçayev adına Ümumrusiya və Azərbaycan Torpaqşünaslar Cəmiyyətlərinin ən fəal üzvlərindən biridir.

Paşa ZAMANOV,
aqrar elmlər doktoru, professor,
Əməkdar elm xadimi.